

INDUSTRIJSKA SOLIDARNA SIMBIOZA

ZA SOCIJALNE PREDUZETNICE

UČIONICA IS - Modul 1.

ABSTRAKT

Industrijska simbioza (IS) predstavlja najefikasniji alat cirkularne ekonomije jer omogućava optimalno iskorišćenje resursa kroz sinergijske veze među privrednim subjektima, čime se eliminiše otpad i smanjuje potreba za korišćenjem novih sirovina. Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) predstavlja poslovnu strategiju koja se bazira na saradnji između različitih društveno odgovornih organizacija i zelenih socijalnih preduzetnica s ciljem generisanja novih poslovnih prilika putem razmene resursa, znanja i veština. Ova inovativna praksa ima za cilj stvaranje održivih ekosistema u kojima se resursi koriste efikasno, dok istovremeno doprinosi ekonomskoj dobrobiti i društvenoj inkluziji.

Centralna vrednost mreže industrijske solidarne simbioze (MISS) ogleda se u solidarnosti članica mreže u stvaranju održivog poslovnog okruženja u kojem su ekološki, ekonomski i socijalni aspekti u harmoniji. Cilj modula je detaljnije upoznati učesnike sa konceptom industrijske simbioze, što uključuje duboko razumevanje njenog značaja za male biznise, kao i identifikaciju potencijalnih prepreka koje se mogu pojaviti tokom njenog razvoja. Kroz ovaj modul, polaznici će steći sveobuhvatno razumevanje kako industrijska simbioza može koristiti malim preduzećima, istražujući kako ova održiva praksa može unaprediti njihove operacije, smanjiti troškove i doprineti zaštiti životne sredine. Takođe, bavićemo se analizom potencijalnih izazova i prepreka koje mali biznisi mogu sresti dok pokušavaju da primene koncept industrijske simbioze, pružajući konkretne smernice za njihovo prevazilaženje.

Teorija i koncepti: Industrijska simbioza, Cirkularna ekonomija i Socijalno preduzetništvo

Materijali za e-učionicu IS : Modul 1. Industrijska simbioza

Sesija 1 . Uticaj, značaj i prepreke industrijske simbioze

Sesija 2. Industrijska solidarna simbioza i njen uticaj na članice mreže MISS

Industrijska simbioza je poslovna strategija koja podstiče saradnju između kompanija (koje tradicionalno nemaju veze međusobno) kako bi se generisale nove poslovne prilike zasnovane na otpadnim resursima (bilo da se radi o materijalima, energiji, vodi, toploti, transportu itd.). Krajnji cilj je rešiti neefikasnosti u tretmanu resursa i energije koje kompanije ne koriste interno, kao što su otpad i nusproizvodi, gubici toplote/energije, neiskorišćeni spoljni resursi (npr. kiša) ili deljivi resursi (npr. ostaci iz proizvodnje, skladišta, oprema), kako bi se generisale nove poslovne prilike. Ovaj koncept može se postići identifikacijom dodatne vrednosti u resursima koji se rasipaju i istraživanjem inovativnih rešenja za obezbeđivanje resursa. Ukratko, ideja iza industrijske simbioze može se sažeti kao: "otpad jedne industrije može biti resurs druge".

Industrijska simbioza (IS) je najefikasniji alat cirkularne ekonomije

jer omogućava stvaranje optimalnog iskorišćenja resursa kroz sinergijske veze među privrednim subjektima, čime se eliminiše otpad i smanjuje potreba za korišćenjem novih sirovina. Ovaj koncept se idealno uklapa u princip cirkularne ekonomije, gde se naglasak stavlja na održivu upotrebu resursa, ponovno korišćenje, recikliranje i smanjenje ekološkog otiska. IS promoviše svestranu i efikasnu razmenu resursa, energije i znanja između različitih sektora, što dovodi do smanjenja ekoloških uticaja, podsticanja ekonomske dobiti i socijalnih koristi. **Cilj ovog modula** je da učesnike uputi u koncept industrijske simbioze, uključujući i novi pojam industrijske solidarne simbioze, kako bi bolje razumeli njihov značaj za male biznise. Takođe, modul ima za cilj da pomogne u prepoznavanju potencijalnih prepreka koje se mogu pojaviti tokom implementacije ovih koncepata.

Sadržaj modula: Sesija 1. Uticaj, značaj i prepreke industrijske simbioze (IS); **Sesija 2.** Industrijska solidarna simbioza i njen uticaj na članice mreže MISS ;

Trajanje: 5 jedinica (svaka traje 10 minuta)

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasodom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Sadržaj :

Teorija i koncepti: Industrijska simbioza, Cirkularna ekonomija i Socijalno preduzetništvo	1
Materijali za e-učionicu : Modul 1. Industrijska simbioza	1
Sadržaj :	2
Zahvalnost:	3
<i>Napomena o autorskim pravima:</i>	3
Sesija 1 . Uticaj, značaj i prepreke industrijske simbioze	4
1.1. Industrijska simbioza korist i uticaj	4
➤ Ekonomski Aspekti	4
➤ Društveni Aspekti	4
➤ Ekološki Aspekti	4
Zaključak	5
Kontrolna pitanja :	6
1.2. Industrijska simbioza značaj za male biznise	6
➤ Iskorišćenje neiskorišćenih resursa	6
➤ Razmena znanja i veština	6
➤ Povećanje vidljivosti i dostupnosti	7
➤ Doprinos održivosti	7
➤ Inovativni modeli poslovanja	7
Zaključak	8
Kontrolna pitanja :	9
1.3. Prepreke za razvoj Industrijske Simbioze (IS)	10
➤ Identifikovanje prepreka industrijske solidarne simbioze	10
➤ Prepreke za sprovođenje industrijske simbioze na mikro, mezo i makro nivou	11
➤ Rešavanje prepreka u industrijskoj simbiozi	12
➤ Metodologija za prevazilaženje prepreka	13
Zaključak	14
Kontrolna pitanja:	15
Sesija 2. Industrijska solidarna simbioza i njen uticaj na članice mreže	16
2.1. Industrijska solidarna simbioza	16
➤ Definicija Industrijske solidarne simbioze	16
➤ Nastanak ideje i realizacija Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS)	17
➤ Bitne karakteristike industrijske solidarne simbioze	18
➤ Bitne karakteristike Socijalne franšize BIO IDEA	18
➤ Koristi Industrijske Solidarne Simbioze (ISS)	19
Zaključak:	20
Kontrolna pitanja:	21
2.2. Uticaj ISS na članice mreže MISS	22
➤ Profili članica Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS)	22
➤ Profil 1. : Žene sa sela	23
➤ Uticaj Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) na žene sa sela:	23
➤ Profil 2. : Franšizerke socijalne franšize BIO IDEA sapuna	25
➤ Uticaj Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) na socijalne preduzetnice i franšizerke	26
Zaključak:	27
Kontrolna Pitanja:	28

Zahvalnost:

Ovaj priručnik ne bi bio moguć bez doprinosa mnogih stručnjaka, saradnika i volontera Udruženja BIO IDEA za održivi razvoj, koji su svojim radom i predanošću doprineli njegovom stvaranju. Želimo da izrazimo duboku zahvalnost svim članovima udruženja koji su uložili svoje vreme i trud kako bi ovaj priručnik bio resurs od vrednosti.

Tim Bio Idea za održivi razvoj 2023.

Tim Bio Idea sastoji se od stručnjaka iz različitih oblasti koji su radili zajedno na kreiranju ovog priručnika. Tim je predvodila koordinatorka projekta, Sanida Klarić, a radili su pod mentorstvom dr. Aleksandra Gračanca, dekana Fakulteta za preduzetništvo Union Nikola Tesla. Ovaj tim je okupio stručnjake iz oblasti industrijske simbioze, cirkularne ekonomije i socijalnog preduzetništva kako bi stvorio koristan resurs za žene sa sela i druge zainteresovane. Posebnu zahvalnost dugujemo Vanji Klarić za dizajniranje priručnika kao i vođi tima vrednih studenata volontera, Miji Simić, koji su nesebično uložili svoje vreme i trud u istraživanje i prikupljanje materijala. Njihova predanost i entuzijazam doprineli su obogaćivanju sadržaja ovog priručnika.

Napomena o autorskim pravima:

Ovaj priručnik je namenjen za pomoć i podršku socijalnim preduzetnicama koje su deo Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) i Socijalne Franšize BIO IDEA (SFBI), kao i svima koji žele da nauče o ovoj temi. Priručnici su besplatni za učenje, ali se ne smeju dalje reprodukovati ili umnožavati u komercijalne svrhe.

Sadržaj ovog priručnika, uključujući registrovane žigove i druge materijale, zaštićen je pravima intelektualne svojine. Registrovani vlasnik žiga BIO IDEA je osnivač nevladine i neprofitne organizacije BIO IDEA, kojoj je dato ekskluzivno pravo korišćenja žiga u okviru projekta Socijalna Franšiza i projekta MISS

Sadržaj ovog priručnika namenjen je isključivo za edukativne i informativne svrhe unutar okvira projekata MISS. Svako neovlašćeno kopiranje, distribucija ili upotreba ovih materijala, uključujući i oblasti pripreme i sprovođenja edukacija, bez prethodnog pismenog odobrenja registrovanog vlasnika žiga, krši prava intelektualne svojine i zakone o zaštiti autorskih prava. Svi zaštićeni materijali, uključujući i zaštitne žigove, ostaju u vlasništvu njihovih vlasnika. Svako kršenje prava intelektualne svojine biće zakonski sankcionisano.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Priručnik je pripremio tim:
BIO IDEA za održivi razvoj 2023.

Sesija 1 . Uticaj, značaj i prepreke industrijske simbioze

1.1. Industrijska simbioza korist i uticaj

Članice industrijske simbioze MISS , seoska gazdinstva iz Medveđe okupljena oko PR Zavičaj u tegli i socijalne franšize BIO IDEA , uz podršku Instituta za opštu i fizičku hemiju Beograd i Fakulteta za preduzetništvo Univerziteta Union Nikola Tesla Beograd, stvaraju nove poslovne prilike za nezaposlene žene u seoskim lokalnim zajednicama i istovremeno pozitivno utiču na životnu sredinu kroz zatvaranje cirkularne petlje. Projekat MISS i Socijalna franšiza BIO IDEA nisu samo doneli pozitivne promene u lokalne zajednice, već su omogućili povezivanje i

umrežavanje žena iz različitih regiona Srbije, što je povećalo njihov ekonomski i socijalni kapital, pripremajući ih za aktivno učešće u zelenoj tranziciji i podržavajući ciljeve klimatske neutralnosti. U nastavku ove edukativne jedinice, želimo da vam ukažemo na pozitivan uticaj na vaše živote i životnu sredinu ako uključite vaše male biznise u mrežu Socijalne franšize BIO IDEA i mrežu industrijske solidarne simbioze MISS.

➤ **Ekonomski Aspekti**

Industrijska simbioza nesumnjivo donosi brojne ekonomske koristi kako za poslovne subjekte, tako i za teritorijalne ekonomske jedinice. Na nivou preduzetničkih inicijativa, jedna od glavnih koristi je stvaranje dodatnih prihoda putem prodaje ili razmene industrijskog otpada. Ova praksa omogućava poslovnim organizacijama da ostvare vrednost iz otpadnih materijala koji bi inače bili neiskorišćeni ili odbačeni. Takođe, industrijska simbioza omogućava proizvođačima da ostvare uštede na sirovinama, smanje troškove za odlaganje otpada i prošire svoje tržište.

Na nivou lokalnih zajednica i regiona, koristi uključuju stvaranje novih poslovnih i razvojnih prilika. Industrijska simbioza može dovesti do privlačenja novih investicija i kompanija, čime se očuvaju postojeća radna mesta i podstiče lokalni ekonomski razvoj. Takođe, smanjuje se zavisnost od uvoznih resursa, što doprinosi povećanju samoodrživosti teritorija. Ovo može podstaći lokalnu proizvodnju i povećati svest o održivosti među građanima.

➤ **Društveni Aspekti**

Industrijska simbioza takođe ima pozitivan uticaj na društvo. Unapređenje svesti o održivosti širi se prema susednim gradovima i populacijama, stvarajući zelenije ekosisteme i smanjujući pritisak na lokalne resurse. Kroz ovu praksu, stvara se pozitivan efekat na zajednice, poboljšavajući kvalitet života građana i doprinoseći održivom razvoju.

Dodatno, industrijska simbioza može stvoriti nove zelene radne prilike. Ovo je posebno značajno u ruralnim ili manje razvijenim područjima, gde takve prilike mogu značiti ekonomski preporod i smanjenje depopulacije. Povećanje zaposlenosti i ekonomske aktivnosti može poboljšati životne uslove i pristup obrazovanju i zdravstvu u tim područjima.

➤ **Ekološki Aspekti**

Najvažnija korist industrijske simbioze je njen pozitivan uticaj na životnu sredinu. Očigledna ekološka korist leži u smanjenju upotrebe sirovina. Razmenom i ponovnom upotrebom resursa, smanjuje se potreba za eksploatacijom prirodnih resursa. Ovo doprinosi očuvanju prirodnih staništa i smanjenju pritiska na ekosisteme. Industrijska simbioza takođe podstiče reciklažu vode, otpada i energije. Povećana efikasnost u korišćenju ovih resursa smanjuje emisiju zagađujućih materijala i gasova sa efektom staklene bašte. Na primer, razmenom bio-otpada između seoskih gazdinstava i socijalnih preduzetnica, postiže se smanjenje

potrebe za sirovinama biljnog porekla s jedne strane, a smanjuju se i emisije CO₂ koje bi se proizvele raspadom bio-otpada na deponijama. Primer, kao što je godišnji ugljenični otisak proizvodnje i razgradnje biološkog otpada paprike za ajvar u regionu jugoistočne Srbije, može ilustrovati ovaj pozitivan uticaj. Taj otisak je jednak količini CO₂ emitovanoj od strane 7.000 automobila tokom jedne godine vožnje po gradu u Leskovu. Ovo ima dalekosežan pozitivan uticaj na borbu protiv klimatskih promena i očuvanje planete.

Zaključak

Industrijska Simbioza (IS) korist i uticaj:

Industrijska simbioza donosi niz koristi na ekonomskom, socijalnom i ekološkom planu. Povećava efikasnost resursa, podržava ekonomski rast, unapređuje kvalitet života i doprinosi očuvanju prirode. U narednim jedinicama, detaljnije ćemo razmotriti kako se možete uključiti u ovu inspirativnu praksu i ostvariti koristi za svoj posao i zajednicu. Korist koju socijalne preduzetnice ostvaruju koristeći strategiju IS direktno se odnosi i na njihov uticaj prema lokalnoj zajednici. Ovaj impakt se multiplicira u našem konkretnom primeru Socijalne franšize BIO IDEA i MISS-a.:

Ekonomske koristi:

Prihod iz otpada: U projektu MISS, žene iz Medveđe stvaraju prihod kroz preradu bio-otpada paprike u inovativne proizvode poput biomaski i sapuna, koristeći materijale koji bi inače bili odbačeni.

Smanjenje troškova: Smanjenje troškova za uklanjanje bio-otpada sa divljih deponijama uštedelo je sredstva i resurse lokalne zajednice

Društvene koristi:

Nova radna mesta: Projekat MISS je stvorio nove radne prilike za žene iz ruralnih područja, omogućavajući im da doprinesu porodičnim prihodima i smanje nezaposlenost.

Povezivanje i umrežavanje: MISS i Socijalna franšiza BIO IDEA povezali su žene iz različitih regiona, pružajući im podršku i podstičući razmenu iskustava i resursa.

Ekološke koristi:

Smanjenje upotrebe sirovina: Kroz korišćenje otpada paprike za proizvodnju sapuna i biomaski, smanjena je potreba za dodatnim sirovinama.

Povećana reciklaža: Industrijska simbioza omogućava ponovnu upotrebu resursa i zajedničko korišćenje opreme, poput prilagođavanja stare opreme za nove tehnološke postupke, čime se smanjuje opterećenje na prirodne resurse i smanjuju emisije zagađujućih

materijala.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadorom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Kontrolna pitanja :

- ✓ **Kontrolno pitanje 1:** Kako industrijska simbioza doprinosi ekonomskim koristima za poslovne subjekte?

Primer odgovora: Industrijska simbioza doprinosi ekonomskim koristima organizacija omogućavajući im da stvaraju dodatne prihode kroz prodaju ili razmenu industrijskog otpada, ostvaruju uštede na sirovinama i smanjuju troškove za odlaganje otpada.

- ✓ **Kontrolno pitanje 2:** Kako industrijska simbioza može stvoriti nova radna mesta i unaprediti kvalitet života u zajednicama?

Primer odgovora: Industrijska simbioza, kao što je slučaj sa projektom MiSS, može stvoriti nova radna mesta kroz korištenje ostataka od primarnog proizvoda za proizvodnju novih inovativnih proizvoda. Ovo unapređuje kvalitet života u zajednicama tako što pruža ekonomske prilike i smanjuje nezaposlenost.

- ✓ **Kontrolno pitanje 3:** Kako industrijska simbioza doprinosi ekološkim koristima?

Primer odgovora: Industrijska simbioza doprinosi ekološkim koristima smanjenjem upotrebe sirovina, reciklažom vode, otpada i energije, čime se smanjuje pritisak na prirodne resurse, smanjuje emisije zagađujućih materijala i doprinosi očuvanju prirodne sredine.

1.2. Industrijska simbioza značaj za male biznise

Industrijska Simbioza (IS) - Značaj za male biznise i socijalne preduzetnike u zelenoj tranziciji ka održivom poslovanju i klimatskoj neutralnosti

Članice industrijske simbioze MISS i socijalne franšize BIO IDEA iz Medveđe su inspirativni lideri u smanjenju otpada i očuvanju životne sredine. Njihov impresivan uspeh u smanjenju bio-otpada od paprike za impresivnih 85% ne samo da ima pozitivan uticaj na okolinu, već i na njihovo uspešno poslovanje. Ovaj podvig omogućava im da ponude svoje proizvode po cenama koje su za čak 30% povoljnije od konkurencije, čineći ih konkurentnijim na tržištu i motivišući druge da prate njihov primer u ostvarivanju održivog poslovanja.

Industrijska simbioza predstavlja ključnu strategiju za male biznise i socijalne preduzetnike kako bi prepoznali nove poslovne prilike i stvorili vrednost kroz saradnju sa drugim preduzećima, čak i onima sa kojima tradicionalno nisu imali veze. Ovaj koncept ima poseban značaj za male biznise i socijalne preduzetnike iz nekoliko važnih razloga:

➤ **Iskorišćenje neiskorišćenih resursa**

Prvo, industrijska simbioza omogućava malim biznisima da iskoriste resurse koji bi inače bili otpad ili nisu potpuno iskorišćeni. Kroz deljenje resursa kao što su energija, voda, otpadni materijali ili prostor, mali biznisi mogu smanjiti svoje troškove i povećati efikasnost poslovanja. Na primer, mala kompanija koja proizvodi organske prehrambene proizvode može deliti svoj radni prostor i svoje otpadne materijale sa drugom kompanijom koja proizvodi prirodnu kozmetiku, stvarajući tako novu vrednost iz onoga što bi inače bio otpad.

➤ **Razmena znanja i veština**

Drugo, IS pruža mogućnost za razmenu znanja i veština među malim biznisima. Kroz saradnju sa drugim organizacijama, mali biznisi mogu naučiti nove tehnike, pristupe i poslovne modele. Na primer, socijalna

preduzetnica koja se bavi preradom voća i povrća može naučiti o inovativnim metodama primene ostataka voća i povrća u prirodnoj kozmetici i sapunima .

➤ Povećanje vidljivosti i dostupnosti

Treće, IS može povećati vidljivost i dostupnost proizvoda i usluga malih biznisa. Kroz saradnju sa drugim kompanijama u IS mreži, mali biznisi mogu dobiti pristup novim tržištima i klijentima. Na primer, mala socijalna radionica koja proizvodi ekološke proizvode može doći do novih potrošača putem partnerstva sa drugim organizacijama u Mreži socijalne franšize BIO IDEA ili MISS-a koje imaju veću distribucijsku mrežu.

➤ Doprinos održivosti

Četvrto, IS promoviše održivost i doprinosi zaštiti životne sredine. Iako mali biznisi i socijalni preduzetnici često imaju manji ekološki otisak u poređenju sa većim kompanijama, ukupan ekološki otisak ovih malih subjekata, zbog njihovog velikog broja, može biti jednako značajan kao i kod velikih kompanija. Zbog toga, njihov doprinos održivosti može biti značajan kroz deljenje resursa i smanjenje otpada. IS omogućava ovim subjektima da budu deo šireg ekosistema održivog poslovanja.

➤ Inovativni modeli poslovanja

Konačno, IS kroz edukacije, mentorstva i facilitaciju upoznaje male biznise i socijalne preduzetnike sa mogućnošću da razviju inovativne modele poslovanja, smanje troškove, povećaju vidljivost i doprinesu održivosti. Kroz saradnju sa drugim preduzetnicima, oni mogu stvoriti nove vrednosti iz resursa koji bi inače bili neiskorišćeni ili bačeni, doprinoseći tako tranziciji ka cirkularnoj ekonomiji i boljoj budućnosti za sve.

U nastavku, želimo vam pružiti konkretnu ilustraciju kako socijalne preduzetnice i mali biznisi ostvaruju koristi od IS i utiču na pozitivan način na svoje poslovanje, zajednicu i životnu sredinu. Razmotrićemo praktičan primer projekta MISS i Socijalne franšize BIO IDEA, prolazeći kroz svaki ključni aspekt uticaja strategije IS, kako bismo bolje razumeli kako industrijska simbioza donosi korist ovim entitetima.

1. Iskorišćenje neiskorišćenih resursa: MISS i Socijalna franšiza BIO IDEA, kao i PR Zavičaj u tegli iz Medveđe zajedno smanjuju bio-otpad od paprike za čak 85%. Ovaj otpad je postao vredan resurs umesto da bude smeće. Na primer, ostaci od paprike koji bi inače bili odbačeni sada se koriste za proizvodnju inovativnih simbiotskih proizvoda kao što su kozmetičke bio-maske i sapuni. To povećava prihod i efikasnost poslovanja za socijalne preduzetnice i male biznise u projektu MISS.

2. Razmena znanja i veština: Kroz MISS i Socijalnu franšizu BIO IDEA, socijalne preduzetnice i mali biznisi dele znanje i veštine. Na primer, socijalna preduzetnica koja se bavi preradom voća i povrća može naučiti o inovativnim metodama primene ostataka voća i povrća u prirodnoj kozmetici i sapunima. Kroz edukacije, koje se sprovode unutar mreže Socijalne franšize BIO IDEA, razmenjuju se iskustva u tehnološkim postupcima. Ova razmena obogaćuje njihove poslovne veštine, preduzetnice dobijaju

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

mogućnost diversifikacije svoje proizvodnje, u ovom slučaju proizvodnje ajvara sa proizvodnjom prirodne kozmetike.

3. Povećanje vidljivosti i dostupnosti: Saradnja u okviru MISS i Socijalne franšize BIO IDEA pomaže socijalnim preduzetnicama i malim biznisima da dobiju bolju vidljivost i dostupnost. Na primer, proizvodi ovih entiteta mogu stići do novih tržišta i klijenata putem partnerstava i distribucije unutar mreže.

4. Doprinos održivosti: MISS i Socijalna franšiza BIO IDEA zajedno doprinose održivosti. Deljenje resursa i smanjenje otpada pomaže u očuvanju prirodne sredine. Ovi entiteti imaju manji ekološki otisak, a njihov doprinos održivosti je vidljiv kroz konkretne akcije, kao što je izrada domaćeg sapuna od upotrebljenog jestivog ulja, što možete pogledati na https://www.youtube.com/watch?v=6xeqUsKg0_4

5. Inovativni modeli poslovanja: Ova saradnja omogućava socijalnim preduzetnicama i malim biznisima da

razvijaju inovativne modele poslovanja koji imaju mogućnost skaliranja. Na primer, iz mreže socijalne franšize preduzetnice su prešle u mrežu solidarne industrijske simbioze te stvaraju nove vrednosti iz resursa koji bi inače bili neiskorišćeni. Proverenim tehnološkim postupcima, razvijenim kroz facilitaciju i mentorstva, omogućeno je da se izdvojene aktivne komponente iz paprike, upotrebe za sapune i kozmetičke bio-maske za lice za problematičnu kožu

adolescenata.

To ih čini konkurentnijim i doprinosi cirkularnoj ekonomiji. O tome više na

<https://www.ekapija.com/news/4231390/sapuni-i-maske-za-lice-napravljeni-od-ostatka-ajvarske-paprike-u-prodaji>

Ovaj praktičan primer pokazuje kako MISS i Socijalna franšiza BIO IDEA donose konkretne koristi socijalnim preduzetnicama i malim biznisima kroz industrijsku simbiozu.

Zaključak

Industrijska simbioza značaj za male biznise

Primena strategije Industrijske Simbioze (IS) ima dubok i inspirišući značaj za male biznise i socijalne preduzetnice.

IS stvara mogućnosti za održivost poslovanja kroz racionalno korišćenje resursa, smanjenje troškova i proširenje tržišta.

Takođe, ova strategija podstiče umrežavanje između poslovnih subjekata i zajednica, pomažući u razmeni znanja i veština, a time i u unapređenju inovacija.

Najvažnije, IS otvara vrata za uključivanje u zelenu tranziciju, pružajući priliku da se prepoznaju i rešavaju ekološki izazovi. Kroz ovu tranziciju, mali biznisi i socijalne preduzetnice postaju pokretači pozitivnih promena, doprinoseći održivoj budućnosti za svoje zajednice i planetu kao celinu.

Stoga, industrijska simbioza nije samo koncept, već ključni putokaz ka održivom uspehu i boljoj budućnosti za sve na planeti Zemlji.

Kontrolna pitanja :

✓ **Kontrolno pitanje 1:** Koje su ekonomske koristi za male biznise putem industrijske simbioze?

Odgovor 1: Ekonomske koristi za male biznise uključuju stvaranje prihoda putem prodaje/razmene industrijskog otpada, uštedu na sirovinama, smanjenje troškova za odlaganje otpada i proširenje tržišta.

✓ **Kontrolno pitanje 2:** Kako industrijska simbioza doprinosi društvenim aspektima održivosti?

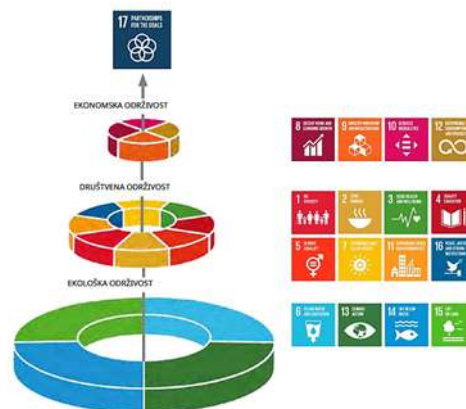
Odgovor 2: Industrijska simbioza doprinosi društvenim aspektima održivosti kroz stvaranje novih radnih prilika, očuvanje postojećih poslova, povezivanje i umrežavanje između malih i velikih biznisa, te podržavanje lokalne proizvodnje.

✓ **Kontrolno pitanje 3:** Kako industrijska simbioza doprinosi ekološkoj održivosti?

Odgovor 3: Industrijska simbioza doprinosi ekološkoj održivosti smanjenjem upotrebe sirovina, povećanjem reciklaže vode, otpada i energije, sprečavanjem prekomerne eksploatacije prirodnih resursa i smanjenjem emisija gasova staklene bašte.

✓ **Kontrolno pitanje 4:** Kako preduzetnice koje proizvode ekološke proizvode mogu imati koristi od industrijske simbioze?

Odgovor 4: Male preduzetničke inicijative socijalnih preduzetnica mogu imati koristi od industrijske simbioze kroz deljenje resursa kao što su: sirovine, oprema za rad, tehnološka znanja i veštine ili energetska efikasnost, kao i kroz povećanu vidljivost putem partnerstava sa drugim preduzeticama i organizacijama koje su u mreži.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

1.3. Prepreke za razvoj Industrijske Simbioze (IS)

Socijalne preduzetnice koje se bave proizvodnjom ajvara i prirodne kozmetike u ruralnim zajednicama Srbije prepoznale su priliku da unaprede svoje poslovanje kroz industrijsku solidarnu simbiozu, koju su organizovale pod nazivom MISS. Ova mreža, inspirisana poslovnim modelom socijalne franšize BIO IDEA, imala je za cilj da poduči i podrži žene sa sela kako bi diversifikovale svoje aktivnosti i osigurale održivost svojih gazdinstava i malih proizvodnji.

Ideja za ovu inovaciju proistekla je iz prepoznavanja vrednosti ostataka od paprike, koji su nastajali tokom proizvodnje ajvara. Ovi ostaci su postali sirovina za proizvodnju sapuna i

maski za lice, posebno korisnih za tinejdžere sa problematičnom kožom. Međutim, iako je ideja bila izuzetno korisna, prva prepreka sa kojom su se suočile bile su njihove ograničene veštine i nedostatak potrebnog znanja za realizaciju industrijske simbioze.

Da bi prevazišle ovu prepreku, uključile su Institut za opštu i fizičku hemiju Beograd i Fakultet za preduzetništvo Univerziteta Union Nikola Tesla. Ove institucije pružile su edukaciju i mentorstvo ženama kako bi razvile potrebne tehničke veštine i razumevanje industrijske simbioze. Kroz ovu saradnju, žene su stekle sposobnosti za efikasno iskorišćenje resursa i pravilno upravljanje otpadom, što je omogućilo ostvarivanje sinergija između njihovih aktivnosti.

Kao što vidimo iz ovog primera napredak u pravcu implementacije strategije industrijske simbioze u poslovanje malih biznisa socijalnih preduzetnica često zahteva dodatno sticanje znanja i veština, kako bi se razumeli novi procesi i tehnološki postupci. Edukacija postaje ključna komponenta u razbijanju prepreka i omogućavanju preduzetnicama da maksimalno iskoriste resurse koji su im na raspolaganju.

➤ Identifikovanje prepreka industrijske solidarne simbioze

Implementacija industrijske simbioze (IS) predstavlja održiv i prosperitetan put za male biznise i socijalne preduzetnice, ali nailazimo na nekoliko ključnih prepreka koje je potrebno prepoznati i prevazići. Kroz primer projekta Mreža industrijske solidarne simbioze (MISS) i Socijalne franšize BIO IDEA, istražićemo kako se ove prepreke mogu prevazići i kako se faktor prepoznavanja sopstvenih resursa otpada i umrežavanje sa potencijalnim simbioznim partnerima izdvajaju kao ključni faktori uspeha.

Prepreka 1: Nedostatak svesti i edukacije:

Najpre, često se suočavamo sa nedostatkom svesti i edukacije o potencijalima industrijske simbioze. Male biznise i socijalne preduzetnice možda ne prepoznaju svoje resurse otpada kao dragocen izvor ili ne znaju kako da ih iskoriste na efikasan način. Edukacija igra ključnu ulogu u otklanjanju ove prepreke. Kroz edukativne programe kao što su oni koje pruža Socijalna franšiza BIO IDEA, žene dobijaju priliku da nauče

nove tehnike, pristupe i veštine za održivu proizvodnju sapuna i prirodne kozmetike. Takođe, ove edukativne inicijative pružaju savete o tome kako iskoristiti otpad i sačuvati aktivne komponente, stvarajući tako dodatnu vrednost.

Prepreka 2: Nedostatak umrežavanja:

Na drugom nivou, umrežavanje sa potencijalnim simbioznim partnerima može predstavljati izazov. Mali biznisi i socijalne preduzetnice možda nemaju pristup informacijama o drugim kompanijama koje bi mogle da budu deo njihove simbiozne mreže. Ovde dolazi do izražaja uloga institucija kao što je Institut za opštu i fizičku hemiju Beograd i Fakultet za preduzetništvo Univerziteta Union Nikola Tesla. Kroz mentorstva i facilitaciju ovih institucija, umrežavanje postaje lakše i efikasnije, olakšavajući identifikaciju potencijalnih partnera i stvaranje simbioznih veza.

Prepreka 3: Neusklađenosti na mikro, mezo i makro planu:

Konačno, prepreke za implementaciju IS mogu se pojaviti na tri različita nivoa: mikro, mezo i makro. Na mikro nivou, fokus je na internom menadžmentu kompanija i njihovoj spremnosti da prepoznaju i iskoriste resurse otpada. Na mezo nivou, pažnja se usmerava na povezanost između kompanija, često unutar industrijskih parkova ili sličnih ekosistema. Na makro nivou, naglasak je na nacionalnim instrumentima i zakonodavstvu koji podržavaju i olakšavaju IS. Prevažilaženje ovih prepreka zahteva koordinisane napore sa svih ovih nivoa. Zbog toga hajde da razmotrimo prepreke na svakom od nivoa akcije.

➤ **Prepreke za sprovođenje industrijske simbioze na mikro, mezo i makro nivou**

Mikro nivo - Interni menadžment :

- Nedostatak svesti i razumevanja o industrijskoj simbiozi: Male kompanije i socijalne preduzetnice često nisu svesne potencijala svojih resursa otpada i kako ih efikasno iskoristiti .
- Nedostatak vidljivosti prilika: Osim prepoznavanja resursa, važno je prepoznati i potencijalne simbiozne partnere i njihove potrebe.
- Nedostatak relevantnih veština i uspešnih poslovnih modela: Da bi se ostvarile sinergije, često su potrebne

nove veštine i prilagođavanja u poslovnom modelu.

Mezo nivo - Povezanost između poslovnih subjekata:

- Problemi komunikacije: Različite poslovne kulture i problemi u komunikaciji između različitih privrednih subjekata mogu otežati postizanje međusobno korisnih dogovora.
- Nesposobnost organizacija da postignu međusobno korisni dogovor: Ovo može otežati ostvarivanje sinergija čak i kada su tehnički i ekonomski održive.
- Raspršenost proizvodnih lokacija: Različite lokacije kompanija mogu dodatno komplikovati ostvarivanje sinergija.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadorom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Makro nivo - Nacionalni instrumenti i zakonodavstvo:

- Nedostatak jasnih regulativa: Nedostatak jasnih i podržavajućih zakonskih okvira za industrijsku simbiozu može ometati njen razvoj.
- Nedostatak finansijskih podsticaja: Nedostatak finansijskih podsticaja može smanjiti ekonomske motivacije kompanija da se uključe u simbiozu.
- Rizik od sankcija: Strah od potencijalnih kazni i pravnih posledica u vezi sa obradom i razmenom otpada i nusproizvoda može značajno obeshrabrati male biznise i socijalne preduzetnice, što može ograničiti njihovu spremnost za učešće u industrijskoj simbiozi.

➤ **Rešavanje prepreka u industrijskoj simbiozi**

Kako bi se prevazišle ove prepreke, posredovanje (facilitacija) se često smatra efikasnim pristupom. Posrednici mogu pomoći u povećanju znanja o potencijalnim sinergijama, smanjenju troškova transakcija industrijske simbioze i promociji saradničkih struktura za skalabilnost. Takođe, edukacija, mentorstvo i programi poput Socijalne franšize BIO IDEA igraju ključnu ulogu u otklanjanju nedostataka svesti i obučavanju u veštinama potrebnim za uspešnu implementaciju IS.

Edukacija kroz mrežu MISS: Naša priča počinje u seoskim zajednicama gde se žene suočavaju sa izazovima nezaposlenosti i očuvanja životne sredine. Upravo u takvoj jednoj zajednici, na jugu Srbije u devastiranoj opštini Medveđa, mreža Socijalne franšize BIO IDEA formira svoj ogranak u kom organizujemo edukacije koje omogućavaju ženama da prepoznaju vrednost resursa koje već imaju u svom okruženju. Kroz ovu edukaciju, one uče kako da identifikuju materijale koji bi inače bili odbačeni kao otpad i kako da ih iskoriste za stvaranje novih proizvoda. Na primer, žene iz Medveđe uče kako da prerade bio-otpad od paprike i pretvore ga u inovativne proizvode kao što su kozmetičke bio-maske i sapuni, dok žene iz mreže socijalne franšize stiču veštine za upotrebu bio-otpada u kreiranju novih proizvoda prirodne kozmetike. Ove edukacije pomažu im da vide potencijal u onome što bi inače bilo neiskorišćeno i kako da to pretvore u ekonomske prilike.

Mentorstvo i facilitacija instituta i fakulteta: Pored edukacija, koje sprovodi BIO IDEA, Institut za opštu i fizičku hemiju Beograd i Fakultet za preduzetništvo Univerziteta Union Nikola Tesla pružaju ključnu podršku ženama sa sela kroz mentorstvo i facilitaciju. Mentori i facilitatori rade sa njima na razvoju veština potrebnih za novi proizvodni proces, poput proizvodnje prirodne kozmetike i sapuna, kao i na postavkama novog organizacionog modela poslovanja. Ova praktična podrška omogućava ženama da steknu konkretne veštine i znanje kako bi efikasno iskoristile resurse koje su identifikovale tokom edukacije.

Socijalna Franšiza BIO IDEA: Kroz saradnju sa Socijalnom franšizom BIO IDEA, žene dobijaju pristup edukacijama o tehnološkim procesima proizvodnje prirodne kozmetike i savetima o tome kako da svoj otpad iskoriste na način koji će

sačuvati aktivne komponente. Ova franšiza omogućava ženama sa sela da stvaraju održive poslove i doprinose ekonomskom razvoju svojih zajednica.

Kroz ove edukacije, mentorstvo i facilitaciju, žene sa sela dobijaju alate i znanje kako da prepoznaju resurse, razviju veštine i stvore vrednost iz onoga što bi inače bilo otpad. Ova podrška ne samo što im omogućava da unaprede svoje poslovanje, već i da doprinesu očuvanju životne sredine i ekonomskom razvoju svojih zajednica. Ovaj konkretan primer pokazuje kako se teorijski koncept industrijske solidarne simbioze primenjuje na praktičan način, posebno na korist malim biznisima i ženama sa sela.

➤ Metodologija za prevazilaženje prepreka

U prevazilaženju prepreka za implementaciju industrijske simbioze (IS), ključno je razviti odgovarajuću metodologiju koja će omogućiti praktično sprovođenje ove strategije. Mreža industrijske solidarne simbioze (MIS) je primenila proverenu metodologiju Socijalne franšize BIO IDEA saponi, kako bi olakšala ženama iz seoskih zajednica da prepoznaju i iskoriste svoje resurse otpada. Ova metodologija obuhvata niz ključnih koraka i pristupa koji se fokusiraju na edukaciju, umrežavanje, podršku, i jednostavne poslovne modele. Evo kako izgleda MIS-ova metodologija za primenu industrijske simbioze:

• Edukacije i obuke:

Šta učiniti: Pružiti obuku i praktično znanje ženama kako da prepoznaju i iskoriste svoje resurse otpada.

Kako uraditi: Organizovati radionice i treninge sa praktičnim primerima, koristeći jednostavan jezik i demonstracije.

• Umrežavanje:

Šta učiniti: Povezivanje sa drugim malim biznisima, organizacijama ili ženama koje imaju komplementarne

resurse.; *Kako uraditi:* Organizovati susrete, sastanke ili online platforme za povezivanje potencijalnih partnera.

• Podrška i Mentorstvo:

Šta učiniti: Pružiti podršku i mentorske resurse za žene u procesu industrijske simbioze.

Kako uraditi: Angažovati iskusne osobe ili organizacije koje mogu pružiti savete i podršku putem mentorstva.

• Jednostavni poslovni modeli:

Šta učiniti: Razviti jednostavne poslovne modele koji se fokusiraju na razmenu resursa.

Kako uraditi: Kreirati jednostavne korake i upute za implementaciju poslovnog modela.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

- **Podrška pri registraciji i zakonima:**

Šta učiniti: Pomagati pri administrativnim procesima i zakonskim zahtevima.

Kako uraditi: Pružiti jasne smernice i podršku pri registraciji ili obezbeđivanju dozvola.

- **Praćenje i evaluacija:**

Šta učiniti: Postaviti jednostavan sistem za praćenje uspeha i prilagođavanje strategije.

Kako uraditi: Definirati osnovne pokazatelje uspeha i praviti jednostavne izveštaje.

Ova metodologija je osmišljena na proverenom modelu metodologije Socijalne franšize BIO IDEA, koja je osigurala da oko 2418 žena iz seoskih zajednica i gradova širom Srbije, dobiju potrebno znanje i podršku za uspešno uključivanje u mrežu franšizerki još od 2015. a sada je koristimo za sprovođenje industrijske simbioze. Ona je prilagođena specifičnim potrebama i nivou obrazovanja ovih žena, čineći proces što praktičnijim i razumljivijim.

Zaključak

Prepreke za razvoj Industrijske Simbioze (IS)

Industrijska simbioza je moćan koncept koji donosi brojne koristi, ali postoje prepreke koje otežavaju njenu primenu u malim biznisima socijalnih preduzetnica na selu. Glavne prepreke uključuju nedostatak jasnih regulativa, nedostatak finansijskih podsticaja, nedovoljno znanje i veštine za nove procese i tehnološke postupke, nedostatak svesti o potencijalu resursa otpada i izazove u komunikaciji i pregovaranju sa potencijalnim partnerima.

Međutim, edukacija, mentorstvo i facilitacija koje pružaju organizacije kao što su MISS i Socijalna franšiza BIO IDEA, uz podršku institucija kao što su Institut za opštu i fizičku hemiju Beograd i Fakultet za preduzetništvo Univerziteta Union Nikola Tesla, igraju ključnu ulogu u prevazilaženju ovih prepreka. Kroz ove aktivnosti, žene sa sela stiču znanje, veštine i podršku potrebnu da prepoznaju vrednost resursa otpada, razviju nove proizvode i doprinesu održivosti svojih poslovanja i zajednica.

Dokaz ispravnosti ove strategije ogleda se u organizovanoj i funkcionalnoj mreži MISS, gde su nastali održivi simbiotski proizvodi, uključujući sapune i prirodnu kozmetiku. Ovi proizvodi su kroz diversifikaciju razvijeni u radionicama u Medveđi, gde se takođe proizvodi ajvar i drugi proizvodi. Diversifikacija u ovom kontekstu znači da žene sa sela nisu ograničene samo na proizvodnju jednog proizvoda, već su proširile svoju paletu proizvoda i usluga. Ovo je postignuto tako što su prepoznale različite resurse i materijale koji su dostupni u njihovoj zajednici, poput paprike koja se koristi za ajvar, i odlučile su ih iskoristiti na nove načine. Na primer, ostaci paprike, koji bi inače bili otpad, sada se koriste kao sirovine za sapune i prirodnu kozmetiku.

Ova diversifikacija nije samo raznolika proizvodnja, već i diversifikacija prihoda i poslovnih aktivnosti. To znači da zajednica na selu nije više zavisna samo od prihoda od ajvara, već ima više izvora prihoda i različite proizvode koji su konkurentne prednosti na tržištu. Diversifikacija takođe doprinosi većoj stabilnosti i održivosti poslovanja, jer manja zavisnost o jednom proizvodu ili tržištu smanjuje rizik od potencijalnih ekonomskih udara ili fluktuacija na tržištu. Ovaj primer pokazuje kako industrijska simbioza, uz koncept diversifikacije, može transformisati lokalne

zajednice i stvoriti održive ekonomske modele koji donose koristi ženama sa sela i celoj zajednici.

Kontrolna pitanja:

- ✓ **Kontrolno pitanje 1:** Koje su glavne prepreke za primenu industrijske simbioze u malim biznisima socijalnih preduzetnica na selu?

Odgovor 1: Glavne prepreke uključuju nedostatak jasnih regulativa, nedostatak finansijskih podsticaja, nedovoljno znanje i veštine za nove procese i tehnološke postupke, nedostatak svesti o potencijalu resursa otpada i izazove u komunikaciji i pregovaranju sa potencijalnim partnerima.

- ✓ **Kontrolno pitanje 2:** Kako organizacije kao što su MISS i Socijalna franšiza BIO IDEA podržavaju primenu industrijske simbioze?

Odgovor 2: Organizacije poput MISS-a i Socijalne franšize BIO IDEA pružaju edukaciju, mentorstvo i facilitaciju ženama sa sela. Kroz ove aktivnosti, žene stiču znanje i veštine potrebne za prepoznavanje vrednosti resursa otpada i razvoj novih proizvoda. Takođe, ove organizacije olakšavaju umrežavanje i saradnju između malih biznisa.

- ✓ **Kontrolno pitanje 3:** Zašto je edukacija ključna za prevazilaženje prepreka u primeni industrijske simbioze?

Odgovor 3: Edukacija je ključna jer pomaže ženama sa sela da razumeju potencijal resursa otpada, nauče nove tehnike i procese, i postanu svesne ekonomske vrednosti industrijske simbioze. Takođe, edukacija im omogućava da bolje komuniciraju i pregovaraju sa potencijalnim partnerima.

- ✓ **Kontrolno pitanje 4:** Kako nacionalna zakonodavstva mogu podržati primenu industrijske simbioze?

Odgovor 4: Nacionalna zakonodavstva mogu podržati primenu industrijske simbioze kroz stvaranje jasnih regulativa i davanje podsticaja za kompanije koje se uključe u ovakve inicijative. Takođe, mogu promovisati održive prakse i olakšati procese razmene resursa.

- ✓ **Kontrolno pitanje 5:** Koja je ključna poruka za žene sa sela koje razmišljaju o uključivanju u industrijsku simbiozu?

Odgovor 5: Ključna poruka je da, iako postoje izazovi, podrška, edukacija i umrežavanje mogu pomoći ženama sa sela da prepoznaju potencijal u svojim resursima otpada i razviju održive poslovne modele kroz diversifikaciju. Diversifikacija, odnosno proširenje paleta proizvoda i prihoda, može značajno povećati stabilnost poslovanja i pružiti veće mogućnosti za uspeh. Takođe, diversifikacija doprinosi održivosti zajednice na selu, smanjujući zavisnost o jednom proizvodu ili tržištu.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Sesija 2. Industrijska solidarna simbioza i njen uticaj na članice mreže

Dobrodošle u deo ovog edukativnog priručnika posvećenog Industrijskoj Solidarnoj Simbiozi (ISS). Možda ste već čule za koncept Industrijske Simbioze (IS) i kako velike korporacije i industrijski kompleksi koriste ovu strategiju za efikasno upravljanje resursima. Ali, da li ste ikada pomislile da i vi, kao mali preduzetnici i žene sa sela, možete koristiti isti koncept kako biste unapredile svoje poslovanje i doprinele održivosti svojih zajednica?

Mreža Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) predstavlja pristup Industrijskoj Simbiozi (IS) koji je prilagođen kako urbanim socijalnim preduzetnicama, tako i ruralnim preduzetnicama koje se bave malim tradicionalnim delatnostima. Ovaj priručnik će vas provesti kroz osnovne koncepte MISS i pokazati vam kako da prepoznate vrednost resursa koje već imate. To je vaša šansa da stvorite nove poslovne prilike, unapredite svoje poslovanje i podržite održivu budućnost.

Kroz jednostavan i praktičan pristup, naučićete kako da identifikujete potencijalne partnere za saradnju, razmenjujete znanje i resurse, i izgradite održive poslove. Bez obzira na to da li ste već iskusni preduzetnici ili tek razmišljate o započinjanju svog posla, ISS ima potencijal da vam pomogne da ostvarite svoje ciljeve.

Nastavite sa čitanjem kako biste saznale više o tom konceptu i kako možete postati deo Industrijske Solidarne Simbioze.

2.1. Industrijska solidarna simbioza

Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) je poslovna strategija koja se bazira na saradnji između različitih društveno odgovornih organizacija i zelenih socijalnih preduzetnica sa ciljem generisanja novih poslovnih prilika kroz razmenu resursa, znanja i veština. Ova inovativna praksa ima za cilj stvaranje održivih ekosistema gde se resursi koriste efikasno, a istovremeno se unapređuje ekonomska dobrobit i društvena inkluzija. Centralna vrednost mreže industrijske solidarne simbioze - MISS je solidarnost između članica mreže, naglašavajući podršku socijalnim aspektima i stvaranje održivog poslovnog okruženja.

➤ Definicija Industrijske solidarne simbioze

Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) predstavlja inovativnu poslovnu strategiju koja se bazira na saradnji između različitih organizacija, uključujući društveno odgovorne kompanije, i zelenih socijalnih preduzetnica/ka, sa ciljem stvaranja održivih ekosistema. Ova praksa podrazumeva razmenu resursa, znanja i veština kako bi se postigla efikasnost u korišćenju resursa, smanjio otpad i podržala održiva ekonomska i ekološka rešenja. Ono što posebno izdvaja ISS je naglasak na solidarnosti i podršci socijalnim aspektima, te se ISS smatra ključnim alatom u promociji zelenog socijalnog preduzetništva i inkluzivnog poslovnog okruženja.

Dok konvencionalna Industrijska Simbioza (IS) pripada cirkularnoj ekonomiji koja je još uvek u crvenom moru konkurencije i profita, Industrijska Solidarna Simbioza je osvežavajuće zeleno-plavo more socijalnog preduzetništva po meri čoveka i prirode.

➤ Nastanak ideje i realizacija Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS)

Ideja o Mreži Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) nastala je kao odgovor na potrebu da se promoviše održivost i inkluzija među malim preduzetnicima i socijalnim preduzetnicama u Srbiji. Inicijatori ovog pokreta su bili svestrani članovi neprofitne nevladine organizacije „Bio Idea za održivi razvoj“, koji su već od 2011. bili angažovani u oblasti očuvanja životne sredine i socijalnog preduzetništva.

Osnovna ideja proizilazi iz iskustva rada sa franšiznom mrežom socijalnih preduzetnica Bio Idea, koja se bavila proizvodnjom ekoloških sapuna. Tokom ovog procesa, shvatili su da postoji ogroman potencijal u međusobnoj saradnji i razmeni resursa između različitih radionica i preduzetnika, posebno onih koji su se bavili tradicionalnim proizvodima poput ajvara.

Ključni trenutak u razvoju MISS bila je odluka da se socijalna franšiza Bio Idea proširi na inkluzivniji način, nudeći podršku i obuku ženama iz ruralnih područja da postanu socijalne preduzetnice. Ovo je bila revolucionarna ideja jer je omogućila ženama da iskoriste svoje resurse, uključujući otpadne materijale od ajvara, kako bi proizvele nove proizvode sa ekološkom vrednošću.

Kroz pažljivo osmišljene programe obuke, mentorstva i facilitacije, žene su naučile kako da iskoriste svoje resurse, upravljaju otpadom efikasno, i stvore nove proizvode koji doprinose cirkularnoj ekonomiji. Ova integracija socijalne franšize Bio Idea sa strategijom ISS omogućila je malim preduzetnicima da brzo primene principe industrijske simbioze, čak i ako nisu imali resurse potrebne za standardnu IS.

Ovaj koncept je brzo postao ključni alat u promociji zelenog socijalnog preduzetništva i stvaranju inkluzivnog poslovnog okruženja. Nastao je savez solidarnosti između različitih organizacija, a centralna vrednost ISS postala je podrška socijalnim aspektima i stvaranje održivih ekosistema. Dok konvencionalna Industrijska Simbioza (IS) može da se uporedi sa ekološki odgovornom tradicionalnom ekonomijom, ISS je postala osvežavajuće "zeleno-plavo more" socijalnog preduzetništva u Srbiji.

Ovaj pristup je doveo do razvoja mreže ISS (MISS) i digitalne platforme za promociju njenih članova i njihovih proizvoda (www.industrijskasimbioza.org.rs & www.odrzivirazvoj.org.rs), što je omogućilo ženama iz ruralnih područja da postanu deo održive ekonomske i ekološke tranzicije ka klimatskoj neutralnosti.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

➤ Bitne karakteristike industrijske solidarne simbioze

Bitna karakteristika Industrijske Solidarne Simbioze (ISS) je njena kohabitacija sa socijalnom franšizom. Ova kohabitacija omogućava integraciju socijalnih aspekata, održivih poslovnih modela i praktičnu primenu alata cirkularne ekonomije sa ciljem ostvarivanja pravedne i inkluzivne zelene tranzicije ka klimatskoj neutralnosti. Socijalna franšiza, kao koncept, se odnosi na poslovni model u kojem se prava za pokretanje i vođenje posla dele sa socijalno odgovornim ciljevima. Konkretno, u okviru projekta MISS, to znači da franšizne radionice unutar Socijalne Franšize BIO IDEA postaju ključni akteri u ISS, doprinoseći i ekonomskoj i socijalnoj dobrobiti.

Socijalne franšize Bio Idea su već razvile i primenile uspešan poslovni model sa svojim specifičnim pravilima i vrednostima. Franšiza je prepoznala vrednost razmene znanja i veština sa drugim entitetima u okviru mreže BIO IDEA, ali takođe i razmenu resursa koji imaju potencijal da postanu otpad. Ova razmena resursa otvara mogućnost za uspešnu simbiotsku saradnju i uvođenje novog koncepta ISS. Ovo je omogućilo franšiznim radionicama da unaprede svoje poslovanje, istovremeno doprinoseći ciljevima cirkularne ekonomije.

Ova kombinacija poslovne strategije ISS i postojećeg modela socijalne franšize stvorila je sinergijski efekat. Osim što doprinosi održivosti i inkluzivnom ekonomskom rastu, ova kohabitacija omogućila je i prenos vrednih znanja i veština između entiteta unutar ISS i franšiznih radionica.

Socijalna franšiza udruženja BIO IDEA za održivi razvoj, kao osnivač Mreže Industrijske solidarne simbioze, postala je primer kako se poslovni modeli sa socijalnim ciljevima mogu integrisati u širem okviru ISS kako bi se postigla veća održivost i društvena inkluzija

➤ Bitne karakteristike Socijalne franšize BIO IDEA

U okviru našeg projekta, Socijalna franšiza BIO IDEA funkcioniše na sledeći način:

Besplatna Franšiza: Franšiza je dostupna bez naknade za ulaz u program. Ovo omogućava ženama sa sela da se pridruže socijalnoj franšizi bez finansijskih prepreka.

Solidarnost: Ključno pravilo u okviru socijalne franšize je solidarnost. Svaka nova franšiza, nakon što postane deo mreže, obavezuje se da pruži besplatne obuke i podršku drugim ženama koje žele da postanu franšizerke. Ova međusobna podrška osigurava da se znanje i veštine prenose dalje, omogućavajući širenje Socijalne franšize i

inkluziju novih članica.

Poslovna pravila: Franšizerke unutar mreže obavezuju se da se pridržavaju određenih poslovnih pravila i vrednosti. Ovo osigurava doslednost u pristupu i pružanju proizvoda ili usluga sa socijalno odgovornim ciljevima.

Zajednička vizija: Članice mreže dele zajedničku viziju o ekonomskoj emancipaciji žena sa sela i stvaranju održivih zajednica. Ova vizija predstavlja suštinu Socijalne franšize BIO IDEA i njenog integrisanja u ISS.

Ovakav model, socijalne franšize, omogućio je implementaciju ISS u male biznise franšizerki, doprinoseći ne samo ekonomskoj dobrobiti već i socijalnoj inkluziji žena sa sela. Ovaj pristup omogućava da se znanje i veštine dele i šire, stvarajući održivu mrežu žena sa istim ciljevima za održivo poslovanje malih biznisa i dostojanstven život običnih ljudi uz poštovanje različitosti i solidarnosti među ljudima kao i očuvanje životne sredine i planete Zemlje .

➤ Koristi Industrijske Solidarne Simbioze (ISS)

Očuvanje prirodnih resursa: ISS promoviše efikasnije korišćenje resursa putem deljenja i ponovne upotrebe. Ovo smanjuje ukupnu potrošnju resursa i minimizira negativan uticaj na ekologiju.

Smanjenje otpada: Kroz razmenu resursa između simbioznih partnera, ISS smanjuje količinu otpada i doprinosi smanjenju deponija i degradaciji životne sredine.

Podsticanje održivih poslovnih praksi: ISS podržava kompanije i preduzetnike da usvoje održive poslovne modele, uključujući nulte emisije gasova staklene bašte i ekološki prihvatljive tehnologije.

Inovacija i razvoj: Kroz saradnju i razmenu znanja, ISS podstiče inovaciju i razvoj novih proizvoda i usluga, posebno u oblastima održivosti i ekologije.

Društvena inkluzija: Socijalne preduzetnice igraju ključnu ulogu u ISS. Ova praksa omogućava ženama sa sela da postanu franšizerke, što doprinosi njihovoj ekonomskoj emancipaciji i društvenoj inkluziji.

Lokalna ekonomija: ISS podstiče razvoj lokalnih ekonomija kroz podršku malim biznisima i preduzeticama. To dovodi do rasta i ojačanja lokalnih

zajednica.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadorom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Solidarnost i međusobna pomoć: Ključna vrednost ISS je solidarnost. Kompanije i preduzetnici pružaju podršku jedni drugima, jačajući društvene veze i međusobnu pomoć.

Promocija zelenog socijalnog preduzetništva: ISS je osvežavajuće zeleno-plavo more u svetu preduzetništva. Njegova kombinacija socijalnih i ekoloških ciljeva promovira zeleno socijalno preduzetništvo kao održivu alternativu.

Socijalna odgovornost: ISS pomaže malim poslovnim inicijativama da postanu društveno odgovorne tako što podržava njihove napore u rešavanju ekoloških i socijalnih izazova.

Zaštita kvaliteta života: Kroz održive poslovne prakse i društvenu inkluziju, ISS doprinosi boljem kvalitetu života žena sa sela i lokalnih zajednica.

Naglasak na socijalnim preduzeticama i društvenim aspektima Industrijske Solidarne Simbioze jasno ukazuje na vrednosti projekta koje prevazilaze isključivo

ekonomske ciljeve. ***Ovo je suština MISS - harmonija između ljudi, ekonomije i prirode.***

Zaključak:

Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) i Socijalna Franšiza BIO IDEA predstavljaju izuzetno inovativan i jedinstven model poslovanja koji donosi konkretne koristi kako za društvo, tako i za prirodu. Ova pionirska praksa, implementirana u Srbiji, otvara nove horizonte za održivost malih preduzetničkih inicijativa i stvara duboki društveni uticaj.

ISS se ističe kao poslovni model koji transformiše otpad u sirovinu, koristeći cirkularnu ekonomiju kao osnovu. Ono što čini ISS posebnim je njegova sposobnost da prilagodi pravila i procese kako bi omogućio najranjivijim kategorijama, poput socijalnih preduzetnica, da se uključe u zelenu tranziciju i održivu proizvodnju. Ovaj model podstiče društvenu koheziju i uključivanje svih u zajedničku borbu za očuvanje planete.

Socijalna Franšiza BIO IDEA, kao ključni partner u ovom modelu, omogućava diversifikaciju poslovanja seoskih žena kroz održive proizvode. Ova franšiza doprinosi ekonomskoj emancipaciji i inkluziji, pružajući ženama mogućnost da postanu deo održive mreže sa zajedničkim ciljevima i vrednostima.

Kroz ovu inovativnu kombinaciju, ISS i Socijalna Franšiza BIO IDEA stvaraju cirkularnu petlju u proizvodnji, eliminišući otpad i stvarajući održive proizvode. Ovaj model poslovanja ne samo da doprinosi ekonomskoj dobrobiti, već i promovira društvenu koheziju, solidarnost i očuvanje prirode. On predstavlja svetli primer kako se održivost može postići kroz inkluzivnost i saradnju, otvarajući put ka boljoj budućnosti za sve nas. Industrijska Solidarna Simbioza i Socijalna Franšiza BIO IDEA nisu samo poslovni

modeli, već i inspiracija za druge organizacije i preduzetnike da razmotre slične pristupe i doprinesu stvaranju boljeg sveta.

Kontrolna pitanja:

- ✓ **Kontrolno pitanje 1.** : Šta podrazumeva Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) i kako se razlikuje od konvencionalne Industrijske Simbioze (IS)?

Odgovor : Industrijska Solidarna Simbioza (ISS) je poslovna strategija koja se bazira na saradnji između različitih organizacija, uključujući kompanije i socijalne preduzetnike, sa ciljem stvaranja održivih ekosistema. Za razliku od konvencionalne Industrijske Simbioze (IS), ISS naglašava solidarnost između članica mreže i podršku socijalnim aspektima.

- ✓ **Kontrolno pitanje 2.** : Kako ISS doprinosi održivom poslovanju malih preduzetnica i društvenoj inkluziji?

Odgovor: ISS doprinosi održivom poslovanju malih preduzetnica pružajući im pristup resursima, znanju i veštinama putem solidarnosti. Takođe, promovise društvenu inkluziju omogućavajući ženama sa sela da se pridruže Socijalnoj franšizi BIO IDEA.

- ✓ **Kontrolno pitanje 3.** : Koji su osnovni principi solidarnosti u okviru ISS i kako se manifestuju u praksi?

Odgovor : Principi solidarnosti u okviru ISS podrazumevaju međusobnu podršku članica mreže, uključujući besplatne obuke i deljenje resursa. Solidarnost je ključna vrednost koja omogućava razmenu i saradnju.

- ✓ **Kontrolno pitanje 4.** : Kako Socijalna franšiza BIO IDEA funkcioniše i na koji način se povezuje sa MISS-om?

Odgovor : Socijalna Franšiza BIO IDEA omogućava seoskim ženama da postanu franšizerke bez finansijskih prepreka. Ove franšizerke se obavezuju da pruže besplatne obuke i podršku drugim ženama koje žele da postanu franšizerke, čime se podržava solidarnost i širenje znanja unutar mreže MISS.

- ✓ **Kontrolno pitanje 5.** : Koje su ključne koristi ISS za socijalne preduzetnice, društvo i ekologiju?

Odgovor : Ključne koristi ISS uključuju ekonomsku emancipaciju žena, stvaranje održivih poslovnih modela, podršku socijalnim ciljevima, promociju cirkularne ekonomije, upravljanje otpadom, deljenje resursa i stvaranje proizvoda sa dodatom vrednošću za životnu sredinu.

- ✓ **Kontrolno pitanje 6.** : Kako ISS promovise cirkularnu ekonomiju i zaštitu životne sredine?

Odgovor : ISS promovise cirkularnu ekonomiju tako što koristi otpadne resurse za proizvodnju novih proizvoda, čime se smanjuje otpad i podržava održiva upotreba resursa.

- ✓ **Kontrolno pitanje 7.** : Kako se ISS model može primeniti u sličnim inicijativama širom sveta, imajući u vidu da se probleme sa kojima se suočavaju socijalne preduzetnice često slični u različitim regionima?

Odgovor : Problemi sa kojima se sreću socijalne preduzetnice slični su u celom svetu, što omogućava primenu ISS modela u sličnim inicijativama širom sveta kako bi se podržala održivost malih preduzetničkih inicijativa, inkluzija ranjivih grupa i zaštita životne sredine.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Kroz prethodne sekcije ovog priručnika, duboko smo istražili koncepte Industrijske Solidarne Simbioze (ISS), Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS), i Socijalne Franšize BIO IDEA (SF BIO IDEA). Sada je vreme da istražimo kako se ovi koncepti manifestuju u stvarnom svetu i kakve konkretne koristi donose preduzetnicama, zajednicama i životnoj sredini. U narednim delovima, detaljno ćemo analizirati kako ISS, MISS i Socijalna Franšiza BIO IDEA utiču na razvoj poslovanja, podržavaju održivost malih preduzetnika, doprinose socijalnoj koheziji, i čuvaju našu dragocenu planetu Zemlju.

2.2. Uticaj ISS na članice mreže MISS

ISS je pokazala značajan uticaj na članice Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS), omogućavajući im da unaprede svoje poslovanje i ostvare višestruke koristi. Ovaj koncept je posebno doprineo razvoju preduzetnica, članica MISS-a, pružajući im priliku za diversifikaciju njihovih poslovanja. Naročito je koristan za žene sa sela koje se bave preradom voća, povrća, pčelarstvom, eko turizmom i sličnim delatnostima. ISS je omogućio ovim ženama da efikasnije zbrinjavaju svoj otpad, koristeći ga kao sirovinu za proizvodnju novih ekoloških proizvoda, poput sapuna i prirodne kozmetike. Osim toga, članice MISS-a su se povezale u zajednicu koja pruža podršku, deli

znanje i veštine, i omogućava razmenu resursa.

➤ Profili članica Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS)

Dva osnovna profila članica MISS-a dodatno obogaćuju ovu mrežu. Prvi profil čine žene sa sela koje su uključene u socijalnu franšizu BIO IDEA radi diversifikacije svoje proizvodnje. ISS im pruža mogućnost da efikasno zbrinjavaju bio-otpad i koriste ga kao aktivne komponente u svojim proizvodima. Drugi profil članica MISS-a čine socijalne preduzetnice koje se bave proizvodnjom sapuna i prirodne kozmetike. One su partneri ženama sa sela i preuzimaju obrađen bio-otpad od njih za svoje proizvode. Ove dve grupe članica MISS-a ostvaruju dublju povezanost, stvarajući dvosmernu i kovalentnu (što znači da se resursi i znanje razmenjuju u obostranom interesu) vezu. To čini MISS posebnom mrežom koja doprinosi ekonomskom i socijalnom razvoju žena i ruralnih zajednica. Kovalentna veza podrazumeva da se resursi i znanje razmenjuju na uzajamnu korist, čineći ovu saradnju snažnom i održivom. Kroz ovaj priručnik, već smo razmotrili nekoliko primera kako članice Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) ostvaruju korisnu i održivu saradnju. Ovi primeri ilustruju snagu kovalentnih veza između žena sa sela, koje se bave raznovrsnim poljoprivrednim aktivnostima, i socijalnih preduzetnica iz oblasti proizvodnje sapuna i prirodne kozmetike. Kroz ovakvu saradnju, resursi i znanje razmenjuju se na uzajamnu korist, što doprinosi ekonomskom i socijalnom razvoju ruralnih zajednica.

➤ Profil 1. : Žene sa sela

Članice mreže MISS su vredne i uporne, one obavljaju raznovrsne poslove. Većina njih ima srednji nivo obrazovanja i vode svoje male biznise ili seoska gazdinstva, istovremeno brinući o svojoj porodici. Većinom nisu vlasnice seoskih gazdinstava ili nekretnina i često su neformalno zaposlene. Nose teret brige o porodici, kao i o starijim članovima njihovog seoskog domaćinstva. Da stvari budu izazovnije, suočavaju se s problemima loše infrastrukture i patrijarhalnim stereotipima u selima u kojima žive.

Ove vredne i uporne žene su često generatori bio-otpada, iako to možda nisu svesne. Njihove svakodnevne aktivnosti, kao što su prerada voća i povrća ili upravljanje seoskim imanjima, rezultiraju stvaranjem bio-otpada. Iako se trude da očuvaju svoju zajednicu i prirodu, često se suočavaju s problemom divljih deponija koje same nenamerno pune. Uprkos tome, većina njih nema izraženu ekološku svest ili znanje o održivim alternativama. MISS im pruža priliku da nauče kako efikasno upravljati ovim bio-otpadom i doprineti održivosti poslovanja i očuvanju okoline.

Poslovne aktivnosti: Njihove aktivnosti obuhvataju različite poslove, uključujući preradu voća i povrća, pčelarstvo i proizvodnju tradicionalnih proizvoda. Međutim, ovakvi poslovi često su sezonski i podložni sezonskim varijacijama i tržišnim oscilacijama u poljoprivredi. Žene sa sela se suočavaju sa izazovima koji uključuju visok nivo otpada u njihovoj proizvodnji. Nerentabilnost je česta pojava jer se deo sirovina gubi ili ne iskorišćava efikasno. Pored toga, prodaja njihovih proizvoda je često neredovna, delom zbog nedostatka podrške u smislu savremenog dizajna proizvoda, pristupa internet prodaji i raznolikih kanala prodaje. Ovi izazovi čine njihove poslove manje stabilnijim i otežavaju održivost njihovih malih biznisa. Kroz učlanjenje u Mrežu Industrijske Solidarne Simbioze (MISS), ove žene dobijaju priliku da prevaziđu ove izazove i postanu održive preduzetnice.

➤ Uticaj Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) na žene sa sela:

Svaka žena sa sela koja pristupa Mreži Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) ulazi u proces koji ima potencijal da značajno promeni njene poslovne prakse, život i zajednicu u kojoj živi. Kroz niz koraka, naši facilitatori su identifikovali ključne promene koje će se postepeno dogoditi, pružajući podršku ženama u seoskim biznisima na njihovom putu ka trajnoj transformaciji.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEJA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Promena 1: Otvoreni kanali komunikacije i povećana vidljivost

Kroz članstvo u ISS i MISS-u, pristup novim kanalima komunikacije sa drugim preduzeticama i organizacijama postaje stvarnost za žene sa sela. Umrežavanjem sa različitim sektorima, otvaraju se vrata za razmenu iskustava, znanja i ideja, čime postaju deo šire zajednice.

Promena 2: Podignuti kapaciteti žena sa sela kroz program podrške i mentorstva

Kroz MISS, žene sa sela dobijaju podršku i mentorstvo od iskusnijih članica mreže. Ovo je ključno za unapređenje poslovnih veština i ličnog rasta. Mentorstvo igra ključnu ulogu u razvoju novih proizvoda, marketingu i poslovnom planiranju.

Promena 3: Usvojena znanja i veštine za preradu bio-otpada u vredne kozmetičke sirovine u seoskim radionicama

MISS pruža praktične obuke i edukaciju u vezi sa održivom proizvodnjom, upravljanjem otpadom i cirkularnom ekonomijom. Žene sa sela stiču nova znanja i veštine koje mogu primeniti u svojim biznisima, čineći ih održivijim i ekološki odgovornijim. Takođe, kroz ovaj proces, ostaci od paprike postaju vredne sirovine koje se koriste u različitim sektorima.

Promena 4: Proizvodi radionica sa sela prisutni na lokalnom i regionalnom tržištu

Članstvo u MISS-u omogućava ženama sa sela da prošire svoj vidokrug i pristupaju širim tržištima. Kroz umrežavanje, postaju sposobne za lakše plasiranje svojih proizvoda i usluga, što rezultira povećanjem prihoda. Ove promene takođe otvaraju mogućnost formalizacije poslovanja, uključujući plaćanje poreza i doprinosa, čime se prelazi iz neformalne zaposlenosti u formalnu. Takođe, proizvodi od bio-otpada takođe su prisutni na simbioznom tržištu.

Promena 5: Podignuta svest o društvenoj koheziji i ekološka transformacija

Kroz ISS i MISS, žene sa sela postaju deo veće zajednice koja promoviše inkluziju i solidarnost. Osećaj pripadnosti mreži jača njihovo samopouzdanje i motivaciju za unapređenje svog poslovanja i zajednice u kojoj žive. Takođe, svest o društvenoj koheziji raste, a ekološka transformacija se ogleda kroz smanjenje divljih deponija i unapređenje održivih praksi.

Kroz sve ove promene žene, sa sela i socijalne preduzetnice u gradovima, postaju sastavni deo velike promene koja se dešava kroz zelenu tranziciju ka klimatskoj neutralnosti. Izolacija njihovih lokalnih sredina, ili njihova socijalna isključenost, postepeno se prevazilazi, a ostvaruje se veći društveni, ekonomski i ekološki uticaj.

➤ Profil 2. : Franšizerke Socijalne franšize BIO IDEA sapuna

Franšizerke Socijalne franšize BIO IDEA sapuni su inspirativne i hrabre žene koje vode male zanatske radionice za izradu sapuna i prirodne kozmetike. Ova grupa izuzetnih preduzetnica često pripada ranjivim kategorijama društva. Među njima su žene koje su bile dugoročno nezaposlene, starije dame koje se ponosno bave ovim poslom, mlade žene bez značajnog nivoa obrazovanja, samohrane majke koje hrabro balansiraju poslovne i porodične obaveze, kao i žene koje su prošle kroz teške periode nasilja ili su izbeglice iz svojih zemalja.

Takođe, među franšizerkama možemo naći pripadnice nacionalnih manjina koje svojom kreativnošću obogaćuju kulturnu raznolikost.

Socijalna franšiza BIO IDEA sapuni pruža ovim ženama izuzetnu podršku. Omogućava im da osnuju svoje radionice, pruža im obuku i stručno vođenje u procesu izrade sapuna i prirodne kozmetike. Takođe, franšiza im pomaže u nabavci sirovina po povoljnim cenama i podržava ih u plasmanu njihovih proizvoda kod socijalno odgovornih kompanija i trgovaca.

Jedan od ključnih ciljeva ovih franšizerki je pronalaženje novih sirovina sa aktivnim komponentama koje mogu obogatiti njihove proizvode. Njihov cilj je izdvajanje na tržištu, nudeći visokokvalitetne proizvode sa potencijalom za rešavanje specifičnih problema kože. Ono što čini ovu potragu posebno inspirativnom jeste činjenica da te nove sirovine često dolaze iz resursa koje žene sa sela imaju, a koje franšizerke do sada nisu poznavale.

Njihovi biznisi se baziraju na ručnoj izradi sapuna i prirodne kozmetike sa malim kapacitetima proizvodnje. Zbog ograničenih resursa, često nailaze na izazove u nabavci sirovina po povoljnim cenama. Ovo ih motiviše da istraže nove alternative i razmotre simbioznu saradnju sa ženama sa sela. Pod pokroviteljstvom Socijalne franšize BIO IDEA sapuni i uz podršku Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS), ove franšizerke

postaju dragoceni simbiozni partneri ženama sa sela. Njihova saradnja će se fokusirati na korišćenje resursa

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasdom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

sa sela kao sirovina za proizvodnju visokokvalitetnih proizvoda, stvarajući win-win situaciju za obe strane i doprinoseći održivom razvoju i inkluzivnom poslovnom okruženju.

➤ Uticaj Mreže Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) na socijalne preduzetnice i franšizerke

Franšizerke Socijalne franšize BIO IDEA ulaze u Mrežu Industrijske solidarne simbioze (MISS) s određenom prednošću zbog već stečenih znanja kroz franšizu, ali njihov ulazak u MISS donosi dodatne pozitivne promene:

Promena 1 : Postignuta održivost poslovanja

Socijalne preduzetnice koje se bave proizvodnjom sapuna i prirodne kozmetike dobijaju pristup obrađenom bio-otpadu iz prerade voća i povrća. Ovo im omogućava da koriste ove sirovine kao bioaktivne komponente u svojim proizvodima, čineći ih ekološki odgovornijim i održivijim. Takođe, ova saradnja omogućava efikasnije iskorišćavanje resursa i smanjenje otpada.

Promena 2 : Razvijeni novi proizvodi:

Socijalne preduzetnice, u saradnji sa ženama sa sela i korišćenjem resursa iz MISS-a, aktivno razvijaju nove proizvode. Na primer, koriste ostake ajvarske paprike za proizvodnju sapuna i prirodne kozmetike. Ova kreativnost i diversifikacija proizvoda otvaraju nove tržišne mogućnosti i povećavaju prihode.

Promena 3 : Uspostavljena mentorstava i prijateljski odnosi:

Socijalne preduzetnice nisu samo primaoci, već i davaoci. One pružaju besplatne obuke i edukaciju ženama sa sela koje su deo Socijalne Franšize BIO IDEA. Ovo doprinosi unapređenju njihovih veština i znanja, a takođe uspostavlja trajne prijateljske odnose u okviru poslovanja. Odnosi izgrađeni na međusobnoj podršci doprinose jačanju zajednice.

Promena 4 : Ostvaren društveni uticaj:

Kroz svoje poslovanje, socijalne preduzetnice čine pozitivan društveni uticaj. Njihovi proizvodi promovišu očuvanje životne sredine, smanjenje otpada i podržavaju ekonomsku emancipaciju ranjivih grupa, posebno žena sa sela. Ovaj društveni angažman nije samo poslovni cilj već i doprinos većem društvenom dobru.

Sve ove promene zajedno čine franšizerke Socijalne franšize BIO IDEA sapuna ključnim akterima u održivom razvoju i inkluzivnom poslovnom okruženju, čineći

njihovu ulogu u MISS-u još dragocenijom.

Zaključak:

Uticao ISS na članice mreže MISS

Članstvo u Mreži Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) ima dubok i višestruk uticao na žene sa sela, posebno članice Socijalne franšize BIO IDEA sapuna. Ovaj uticao se manifestuje kroz društveni, ekonomski i ekološki aspekt, stvarajući pozitivne promene kako u njihovim poslovnim praksama, tako i u široj zajednici.

Društveni Uticao:

MISS omogućava članicama da se integrišu u veću zajednicu koja promovise inkluziju i solidarnost. Osećaj pripadnosti mreži jača njihovo samopouzdanje i motivaciju za unapređenje svog poslovanja i zajednice u kojoj žive. Takođe, kroz edukaciju i obuke, članice MISSa pružaju podršku jedna drugoj, stvarajući dugoročne prijateljske odnose i jačajući njihovu međusobnu podršku.

Ekonomski Uticao:

MISS proširuje poslovne horizonte članica omogućavajući im pristup širim tržištima. Kroz umrežavanje, postaju sposobne za lakše plasiranje svojih proizvoda i usluga, što rezultira povećanjem prihoda. Osim toga, formalizacija poslovanja, uključujući plaćanje poreza i doprinosa, čini njihove biznise održivijim i podržava ekonomsku emancipaciju.

Ekološki Uticao:

Članice MISSa imaju ključnu ulogu u smanjenju otpada i reciklaži. Korišćenje ostataka od prerade voća, povrća i drugih resursa kao sirovina za proizvode smanjuje količinu otpada koja bi inače završila na deponijama. Osim toga, proizvodnja sapuna i kozmetike sa prirodnim i održivim sirovinama doprinosi očuvanju prirodne sredine i promovise ekološki odgovorno poslovanje.

Najzad, MISS članice aktivno doprinose zelenoj tranziciji ka klimatskoj neutralnosti. Ova tranzicija je pravedna i inkluzivna, što znači da svi imaju koristi od nje. Učlanjenjem u MISS, članice postaju sastavni deo ove promene i ostvaruju veći društveni, ekonomski i ekološki uticao.

Kroz sve ove promene, MISS predstavlja ključnu pokretačku snagu održive i inkluzivne ekonomske transformacije ruralnih područja. Uticao mreže nije samo lokalno vidljiv, već ima i globalne implikacije za očuvanje prirode i podršku ranjivim grupama u društvu.

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasadorom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

Kontrolna Pitanja:

- ✓ **Kontrolno pitanje 1:** Kako Mreža Industrijske Solidarne Simbioze (MISS) utiče na društveni aspekt članica?

Odgovor: MISS jača osećaj pripadnosti i solidarnosti među članicama, unapređuje njihovo samopouzdanje i podržava međusobno mentorstvo, što rezultira pozitivnim društvenim uticajem.

- ✓ **Kontrolno pitanje 2:** Kako članice MISS-a ostvaruju ekonomski uticaj kroz svoje članstvo?

Odgovor: Članice MISS-a proširuju svoje poslovne horizonte, pristupajući širim tržištima i povećavajući prihode. Takođe, formalizacija poslovanja doprinosi ekonomskoj emancipaciji.

- ✓ **Kontrolno pitanje 3:** Kako članice MISS-a doprinose ekološkim promenama?

Odgovor: Članice MISS-a aktivno doprinose smanjenju otpada kroz korišćenje ostataka od prerade voća i povrća u svojim proizvodima. Takođe, proizvode ekološki odgovorne proizvode koristeći prirodne i održive sirovine, što podržava očuvanje prirodne sredine.

- ✓ **Kontrolno pitanje 4:** Kako MISS podržava zelenu tranziciju i zaštitu prirode?

Odgovor: MISS promovise zelenu tranziciju ka klimatskoj neutralnosti kroz inkluzivne prakse. Članice postaju deo ove promene, doprinoseći očuvanju prirode i podršci ranjivim grupama u društvu.

- ✓ **Kontrolno pitanje 5:** Koji je ključni cilj MISS-a u ekološkom aspektu?

Odgovor: Ključni cilj MISS-a u ekološkom aspektu je stvaranje održivih i inkluzivnih praksi, smanjenje otpada i podrška ekonomskoj emancipaciji, doprinoseći globalnim naporima za zaštitu prirode.

Korišćeni izvori za pripremu priručnika

1. Experimenting with a circular business model: Lessons from eight cases
 - Autori: N.M.P. Bocken, C.S.C. Schuit, C. Kraaijenhagen
 - Institucije autora: Lund University, IIIIEE, Tegnérplatsen 4, 223 50 Lund, Sweden; Industrial Design Engineering, Delft University of Technology, Delft, The Netherlands Innoboost, Amsterdam, The Netherlands
 - Datum prijema: 13. jul 2017..
 - URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S221042241730134X?via%3Dihub>
2. Industrial Symbiosis
 - Autor: Marian Ruth Chertow
 - Institucija autora: Yale University
 - Datum: Decembar 2004
 - DOI: [10.1016/B0-12-176480-X/00557-X](https://doi.org/10.1016/B0-12-176480-X/00557-X)
 - URL: https://www.researchgate.net/publication/289801639_Industrial_Symbiosis
3. A literature and practice review to develop sustainable business model archetypes
 - Autori: Steve Evans, Nancy Bocken, P. Rana
 - Datum: 2014
 - Časopis: Journal of Cleaner Production, 65, 42-56
 - DOI: [10.1016/j.jclepro.2013.11.039](https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.11.039)
 - https://www.academia.edu/29381760/A_literature_and_practice_review_to_develop_sustainable_business_model_archetypes
4. The Circular Economy – A new sustainability paradigm?
 - Autori: Martin Geissdoerfer, Paulo Savaget, Nancy Bocken, Erik Jan Hultink
 - Institucije autora: University of Cambridge, Maastricht University, Delft University of Technology
 - Datum: Februar 2017
 - Časopis: Journal of Cleaner Production, 143(6), 757–768
 - DOI: [10.1016/j.jclepro.2016.12.048](https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048)
 - URL: https://www.researchgate.net/publication/311776801_The_Circular_Economy_-_A_new_sustainability_paradigm
5. Prilagođavanje na moguće klimatske promene i održivi razvoj
 - Autor: Ana L. Seke
 - Datum: 04. jul 2016.
 - URL: <https://uvidok.rcub.bg.ac.rs/handle/123456789/1407>
6. Finansiranje ključ razvoja klastera
 - Autor: Prof. dr Aleksandar Gračanac
 - Časopis: KLASTERI NOVO POGLAVLJE, 2013, str. 23-25
 - ISBN: 9782807398177
7. Digital platforms for industrial symbiosis
 - Autori: Pim Krom, Laura Piscicelli, Koen Frenken
 - Časopis: Journal of Innovation Economics & Management, 2022/3 N° 39, str. 215-240
 - URL: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2022-3-page-215.htm>

Priručnik predstavlja vodič za preduzetnice i druge zainteresovane aktere koji žele da doprinesu održivosti, smanjenju otpada i zaštiti životne sredine kroz inovacije i saradnju. Ova publikacija izrađena je i objavljena u okviru projekta „EU za Zelenu Agendu u Srbiji“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Srbiji, a sprovodi Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Srbiji u partnerstvu sa Ministarstvom zaštite životne sredine, a u saradnji sa Ambasodom Švedske i Evropskom investicionom bankom. Sadržaj ove publikacije i rezultati prikazani u njoj su odgovornost organizacije BIO IDEA za održivi razvoj Beograd, i ne odražavaju nužno stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).